

Wolff en Deken

Wolff en Deken

Talentsvol schrijversduo

Vlissingen 24 juli 1738 - Den Haag 5 november 1804 (Wolff) & Nes aan de Amstel gedoopt 10 december 1741 - Den Haag 14 november 1804 (Deken)

Betje Wolff en Aagje Deken schreven samen boeken. Ze hadden totaal verschillende karakters, maar hun blik op de wereld was ongeveer dezelfde: kritisch en als het moest sarcastisch. En nog belangrijker: ze hadden beiden groot literair talent. Ze waren genadeloze waarnemers, en beschikten over een puntige, trefzekere schrijfstijl. In een aantal meerdelige, succesvolle briefromans beschreven ze het Nederland van eind achttiende eeuw en portretteerden ze de Nederlandse burgerij. Wie wat schreef, valt niet meer te achterhalen, maar dat ze niet zonder elkaar konden, lijkt vast te staan. Nadat Betje Wolff op 5 november 1804 was overleden, stierf negen dagen later ook Aagje Deken.

Jonge jaren van Wolff en Deken

Wolff was de jongste dochter van een koopman en groeide op in Vlissingen. In 1755 liet zij zichzelf schaken door een jonge vaandrig die haar achterliet met een gebroken hart. Als reactie trouwde Betje op haar eenentwintigste met de dertig jaar oudere dominee Adriaan Wolff. Met hem woonde ze jarenlang op een pastorie in de Beemster. Toen de dominee in 1777 stierf had Wolff enkele dichtbundels op haar naam staan en veel satirische gedichten en pamfletten, waarin ze ten strijde trok tegen streng gelovigen. Daardoor was ze bekend, maar niet bij iedereen geliefd.

Aagje Deken was vanaf haar vierde wees en groeide op in het Amsterdamse weeshuis 'De oranje appel', waar ze een degelijke opvoeding kreeg. Daarna verdiende ze haar geld als gezelschapsdame, iemand die (meestal) oudere dames gezelschap houdt, en begon ze te dichten en te publiceren.

Samenwonen en samenwerken

Wolff en Deken ontmoetten elkaar in 1776. Wolff was toen nog getrouwd, maar na de dood van dominee Wolff in 1777 verhuisde zij vanuit de Beemster naar De Rijp, waar ze ging samenwonen met Deken. Vanaf dat moment deden zij alles samen. 'Hoor baasje! Wij doen alles in compagnie, tot verzen maken in t kluis', schrijft Deken aan een goede vriend. Hoe dat samen schrijven aan een oeuvre in zijn werk ging, is tot op de dag van vandaag een raadsel. We weten bijvoorbeeld niet hoe lang de schrijfsters werkten aan hun bekendste roman, *Sara Burgerhart*. Ook is onduidelijk hoe de taakverdeling precies lag, maar vast staat dat Aagje Deken zeker niet minder werk verzette dan Betje Wolff. Volgens de jonge dichter Bellamy vulden ze elkaar perfect aan: '[Wolff-]Bekker is de azijn. --- Deken de olie --- dat maakt samen een goede saus.'

Hard werken als vaderlandsliefde

In 1781 kocht Deken het buitenhuis Lommerlust in Beverwijk. In de tuin stond een rieten kluisje, een klein tuinhuisje waar de dames schreven. Hun eerste succesvolle werkje was *Economische liedjes* (1781), eenvoudige liedjes bedoeld als oppepper voor het werkende volk. Er staat in dat hard werken in feite een vorm van vaderlandsliefde was. Goed voor de economie van Nederland. Ook alle overige werken van Wolff en Deken hadden zo'n soort boodschap. Door hun romans lieten de schrijfsters hun lezers nadenken over kwesties als opvoeding, vaderlandsliefde en het nut of onnut van religie.

Sterrenstatus door Sara Burgerhart

Beroemd werden ze met *Sara Burgerhart* (1782), Nederlands eerste oorspronkelijke briefroman, waarin de jonge Sara de grenzen van haar vrijheid verkent. Daarna was het uit met hun rust. Wolff klaagt dat ze voortdurend in hun schrijfwerk werden gestoord door nieuwsgierige *starwatchers* die de twee vriendinnen aan het werk wilden zien in hun kluisje. Niettemin volgden omvangrijke romans als *Historie van den heer Willem Leevend* (1784-1785) en *Historie van mejuffrouw Cornelia Wildschut* (1793-1796), de laatste roman geschreven vanuit Frankrijk.

Rustige periode in Frankrijk

Want nadat de stadhouder in 1787 de patriottenbeweging uit elkaar had geslagen, besloten de patriottische dames Nederland te verlaten. Ze verkochten Lommerlust, veilden al hun boeken en prenten en vertrokken in gezelschap van een Franse vriendin naar Trévoux in Midden-Frankrijk. De vlucht naar Frankrijk werd niet alleen om politieke redenen ondernomen, ook voor hun gezondheid leek de Franse natuur beter. Jarenlang leidden Wolff en Deken een rustig bestaan: 'Wij leven allen gezond, geacht, bemind en vrolijk, gaan 's morgens ontbijten bij onze vrienden, dan de heerlijkste wandelingen doen, dan schrijven, dan eten, dan wat rusten, dan weer goûteren, dan op het een of andere buitengoed dansen, of naar de comédie.' Ze wilden helemaal niet terug naar Nederland, maar toen bleek dat hun kapitaal door slecht beheer in rook was opgegaan, resteerde niets anders dan het aanvragen van een weduwepensioen. Daarvoor moesten de dames wel repatriëren.

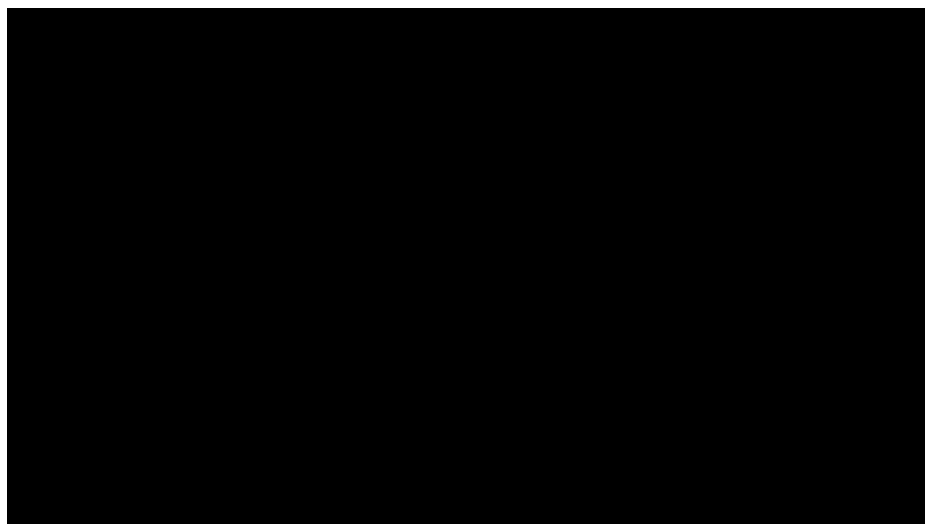
Idealisme en plezier

In 1798 waren de schrijfsters terug, geëngageerder en idealistischer dan ooit. Ze schreven een radicaal politiek tijdschrift, de *Politique Afleider* (1798), dat niet werd gepubliceerd, omdat halverwege 1798, door middel van een staatsgreep een gematigd bewind aan de macht kwam. Wolff en Deken waren teleurgesteld, maar gingen lekker door met schrijven en vertalen. Hun humeur leed er niet onder. Een neef bij wie Wolff en Deken eind 1799 een maand lang logeerden schrijft: 'in die maand dat zij hier waren hebben wij meer gelachen dan anders in vier dito'.

KB nationale bibliotheek · Liefde en Vriendschap · Marieke van Delft over Betje Wolff en Aagje Deken

Durf het nieuwe (1880-1890)

Vanaf 1780 engageren schrijvers zich steeds meer: Wolff en Deken schrijven hun briefroman *Sara Burgerhart*, Rhijnvis Feith komt met *Julia*.

Fixdit podcast: Historische Klassiekers

In deze aflevering van Historische Klassiekers spreken Marita Mathijssen en Adelkader Benali over Aagje Deken en Betje Wolff. Vanwege *De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart* zijn zij ongetwijfeld de bekendste schrijvers uit deze serie. Maar zij schreven zoveel méér. Wat wil je, met maar liefst 13.000 pagina's in druk. Wat een kanjers, deze vrouwen die leefden van de pen.

Verder lezen

- DBNL-tekst: [Aagje Deken en Betje Wolff, *Historie van mejuffrouw Sara Burgerhart*, 1782](#)
- DBNL-tekst: [Aagje Deken en Betje Wolff, *Historie van den heer Willem Leevend \(8 delen\)*, 1784-1785](#)
- DBNL-tekst: [Aagje Deken en Betje Wolff, *Historie van mejuffrouw Cornelia Wildschut \(6 delen\)* 1793-1796.](#)
- Peter Altena en Myriam Everard (red.), *Onbreekbare burgerharten. De historie van Betje Wolff en Aagje Deken*. Nijmegen 2004.
- DBNL-artikel: [Arie Jan Gelderblom, 'Wolff en Deken als liedjesfabriek' \(1991\)](#)
- DBNL-artikel: [M.A. Schenkeveld-van der Dussen, 'Leven in de schaduw: Aagje Deken \(1741-1804\)' \(2002\)](#)
- Elizabeth Wolff-Bekker, *De Onveranderlyke Santhorstsche Geloofsbelijdenis*, ed. A.J. Hanou. Leiden 2000.
- E. Bekker wed. Ds. Wolff & A. Deken, *Historie van mejuffrouw Cornelia Wildschut*, ed. Joost Kloek. Amsterdam 1992.
- Gert-Jan Johannes en Inger Leemans, *Worm en donder. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1700-1800: de Republiek* (Amsterdam 2017), p. 137-153: '[Rijmwevers en -weefsters: \(zelf\)representatie van auteurs](#)' en p. 522-531: '[Nederlandsche Juffers!](#)'.
- Marita Mathijssen, "[Een hartsvriendin van Betje Wolff](#)", *Neerlandistiek*, mei 2023.
- Gea Schelhaas, [Betje Wolff en Aagje Deken](#). *De Hollandsche Lelie*, 26 november 2022
- Meer informatie over [Betje](#) en [Aagje](#) is te vinden in de DBNL.

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/wolff-en-deken>